

การจัดการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรม เพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดเชียงราย

Creative economy management and Cultural surveillance for sustainable tourism in Chiang Rai province

นพชัย ฟองอิสสระ^{1*} และศศิพัทธ์ เมฆรา²

(Noppachai Fongissara^{1*} and Sasiphat Mekara²)

^{1*} ² สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ตำบลบ้านดู่

ถนนพหลโยธิน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100

อีเมลผู้แต่งหลัก: em_noppachai_f@crru.ac.th เบอร์โทรศัพท์: 0 5370 2870

วันที่รับบทความ 12 มีนาคม 2562

Received: Mar. 12, 2019

วันที่รับแก้ไขบทความ 1 พฤษภาคม 2563

Revised: May. 1, 2020

วันที่ตอบรับบทความ 5 พฤษภาคม 2563

Accepted: May. 7, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดเชียงราย และ 2. เพื่อศึกษาแนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีรูปแบบวิจัยแบบเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกต เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 11 คน

ผลการศึกษาพบว่า (1) บทบาทของหน่วยงานที่มีส่วนขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวของภาครัฐ เอกชนและผู้ประกอบการ ต่อการนำเสนอเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดเชียงราย มีการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง การสร้างมูลค่าต่อการท่องเที่ยว การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ สินค้า การค้าและการบริการที่เอื้อต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมทั้งส่งเสริมขับเคลื่อนผู้ประกอบการในด้านการใช้นวัตกรรมต่อการเพิ่มมูลค่าสินค้าและส่งเสริมการเพิ่มช่องทางการขายผ่านระบบสื่อสังคมออนไลน์ การเข้าไปเป็นที่ปรึกษาและให้ความแนะนำด้วยการตั้งจุดเด่นและศักยภาพของชุมชน ในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต่อยอดและสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม (2) แนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น รูปแบบการดังกล่าว อยู่ภายใต้ฐาน 1. การอนุรักษ์ 2. การฟื้นฟู 3. การสืบสาน และ 4. การสร้างสรรค์ โดยมาจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน (ภาคประชาชน ภาครัฐ และนักวิชาการท้องถิ่น) ภายในพื้นที่ โดยบูรณาการป้องกันและแก้ไขปัญหา

คำสำคัญ: การเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรม; เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์; การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Abstract

The research aims to: 1) study the management of the cultural creative economy for sustainable tourism in Chiang Rai province and 2) study the cultural surveillance to the cultural creative economy for promoting the sustainable tourism. The research employs the qualitative methodology such as the semi-structured interview and participant observation from 11 key informants which are members of government agencies and private sector.

The research results show that (1) the government authority, private sector, and entrepreneur are the mobilizing sectors to manage the creative economy for the sustainable tourism in Chiang Rai province. They generally promote the valuable product for tourism, increase the value of the product, trade, and service following the tourist industry. Furthermore, they support the entrepreneur to use an innovative to do so, increase internet channels to sell the product online, and provide advice on how to bring the potential and distinction of the community in community-based tourism and (2) According to the guideline of the cultural surveillance and creative economy management to the sustainable tourism in Chiang Rai province, the pattern of the guideline was based on concepts of conservation, regeneration, continuance, and creativity. It should be engaged by every sector within the area (local people, government sector, and local intellectual) to protect and resolve the problem.

Keywords: Cultural surveillance; Creative economy; sustainable tourism

บทนำ

ในช่วงท้ายศตวรรษที่ 2000 องค์การสหประชาชาติได้พัฒนา กระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาขึ้นมาภายใต้แนวทาง “การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” โดยสาระสำคัญของกระบวนทัศน์ใหม่นี้ ประกอบด้วย ความสร้างสรรค์ (Creativity) ความรู้ (Knowledge) และการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ (Access to information) เป็นผลให้เกิดจักรกลที่ทรงพลังขับเคลื่อนความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ การสร้างงาน และมีรายได้จากการส่งออก ขณะเดียวกัน เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จะครอบคลุมหลายแง่มุมทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการพัฒนาเทคโนโลยีทรัพย์สินทางปัญญา และเป้าประสงค์ทางด้านท่องเที่ยวก่อให้เกิดโอกาสการมีส่วนร่วมทางสังคม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งเหนียวแน่นทางสังคม (Social inclusion) เคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนามนุษย์ (สมบัติ กุสุมาวลี, 2558: 109-113)

ด้วยหลักการข้างต้น เป็นผลให้ภาครัฐส่งเสริมให้ชุมชนมีการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนด้านการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์เปิดรับนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ การเดินสำรวจเส้นทางธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม จากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากขึ้น การเติบโตของการท่องเที่ยว

แบบไร้ทิศทางได้ทำลายวิถีชีวิตและความเป็นอัตลักษณ์ของคนดั้งเดิมทั้งปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นไปในลักษณะคน ในชุมชนร่งนำเสนอสินค้าวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อตอบสนองอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และขาดการคำนึงถึงความหมาย ขณะที่ปัจจัยภายนอก คือ การเข้ามาของทุนต่างถิ่นต่อการใช้จ่ายประโยชน์และตัดทวงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมพื้นถิ่น สูญหาย ปัจจัยเหล่านี้ ล้วนส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (กนกรัตน์ เพ็ชรกอ, 2555: 1)

จากการเติบโตการท่องเที่ยวแบบไร้ทิศทางนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมาก โดยเฉพาะรูปแบบการตอบสนองทุนนิยมที่เข้ามาในพื้นที่ ในลักษณะการสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์กับมรดกทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ในประเทศไทย ซึ่งถูกกระตุ้นผ่านการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งได้เข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดงานเทศกาลประจำปีท้องถิ่นแต่ละแห่งเชิดชูคุณค่าทางวัฒนธรรมและผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้มีส่วนฟื้นฟูอัตลักษณ์ขึ้นมาใหม่ แต่กระบวนการดังกล่าวนี้ เกิดข้อคำถามว่าเป็นกระบวนการที่คนในท้องถิ่นเลือกด้วยตัวเอง หรือถูกคนนอกหีบยัดให้ (พิเชษฐ สายพันธ์, 2557: 125)

จากสถานการณ์ของการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศนั้น คณะผู้วิจัยสนใจศึกษา แนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการดำเนินงานด้านการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ในลักษณะมุ่งเน้นการป้องกันและการสร้างภูมิคุ้มกัน พร้อมทั้งปราชญ์ภูมิปัญญา หรือความเปี่ยมเบนทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ตอบสนองธุรกิจท่องเที่ยวในลักษณะเชิงพาณิชย์ เพื่อเสริมสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อหาแนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

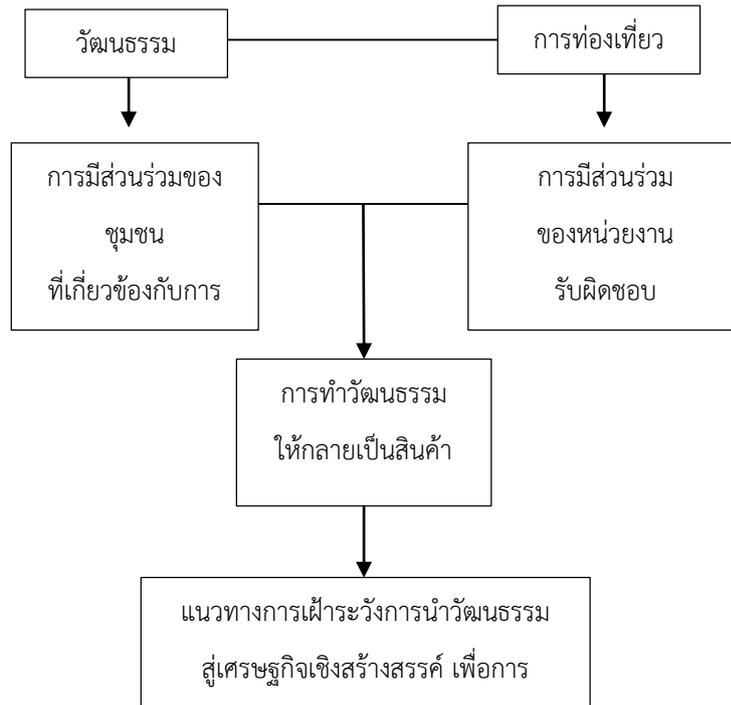
ขอบเขต

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการจัดการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดเชียงราย ที่สอดคล้องต่อบทบาทภาครัฐบนพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างสร้างสรรค์ การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงราย นำไปสู่การหาแนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิด

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษารูปแบบของบริบทพื้นที่รวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ที่ได้รับผลจากรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวปัจจุบัน และจากกระแสทุนนิยมในรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมในรูปแบบการนำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า

เพื่อทำให้เกิดรายได้ในชุมชนมากขึ้น ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวต้องมีการมองถึงรูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน และการเข้ามาสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบนพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างสร้างสรรค์ จากนั้นผู้วิจัยการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงราย นำไปสู่การหาแนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังรายละเอียดในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัยและระเบียบวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้รูปแบบวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างต่อกลุ่มศึกษาในพื้นที่เป้าหมาย โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 11 ท่าน โดยการเลือกลักษณะการเลือกกลุ่มตัวอย่างนั้น จะใช้รูปแบบใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย พาณิชยจังหวัดเชียงราย พัฒนาการจังหวัดเชียงราย สำนักงาน (ททท.) ภาคเหนือเขต 2 ประชาสัมพันธ์จังหวัดเชียงราย และนักวิชาการด้านวัฒนธรรม จำนวน 6 ท่าน

2. หน่วยงานภาคเอกชนและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนผู้ประกอบการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยววัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย หอการค้าจังหวัดเชียงราย โดยเลือกลักษณะการเลือกกลุ่มตัวอย่างนั้น จะใช้รูปแบบการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 ท่าน

เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสังเกตการณ์ และดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation date) เมื่อได้ข้อมูลตามกระบวนการเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ตามกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

1. การจัดการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดเชียงราย

พิริยะ ผลพิรุฬห์ (2556: 31-33) ได้อธิบายถึง การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนา ระดับชุมชนจะเกิดขึ้นได้ ต้องประกอบด้วย การดำเนินกลยุทธ์ 4 P ไปพร้อม ๆ กับการดำเนินการ ประกอบด้วย 1. ชุมชน (People) 2. ผลิตภัณฑ์ (Product) 3. การท่องเที่ยว (Place) และ 4. การอนุรักษ์ (Preserve) นอกจากนี้ หลักการดังกล่าวจะสำเร็จได้ ต้องอยู่ภายใต้แนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1. ผู้นำชุมชนต้องมีวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อน 2. มีแผนการขับเคลื่อนที่มุ่งเน้น เพื่อตอบโจทย์ และมีความเหมาะสมตามสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น 3. ชุมชนต้องมีทุน จากภายใน ท้องถิ่นที่สามารถนำมาต่อยอดได้ 4. ชุมชนต้องการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และก่อให้เกิดความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ 5. ความสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นต้องมาจากองค์ความรู้ที่มีการต่อยอดจากฐานการวิจัย 6. ต้องมีการสร้างเครือข่ายและพันธมิตร ทั้งในระดับชุมชนด้วยกัน และเครือข่ายในด้านวิชาการ 7. ชุมชนต้องมีกระบวนการจัดการความรู้ ทั้งในด้านการจัดเก็บ ต่อยอด และถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา และ 8. ชุมชนต้องได้รับการส่งเสริม ทั้งจากหน่วยงานภายใน รัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องให้มาทำงานร่วมกัน

ดังนั้น องค์ประกอบและปัจจัยข้างต้น ถือเป็นกระบวนการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมและชุมชน ภายใต้กระบวนการและวิธีการลงทุน จากภายในของชุมชน ท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว ในการนำมาต่อยอดสร้างสรรค์และสร้างมูลค่าเพิ่ม สะท้อนออกมาเป็นอัตลักษณ์ สำคัญแสดงความเป็นตัวตนของชุมชนและท้องถิ่น ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนา สังคมและชุมชน (เพ็งอ่าง, 2556: 33)

เมื่อนำองค์ประกอบและกระบวนการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ มาวิเคราะห์ในการขับเคลื่อน การพัฒนาการจัดการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัด เชียงราย ผู้วิจัย พบว่า บทบาทของภาครัฐ เอกชน และผู้ประกอบการ ต่อการจัดการเศรษฐกิจ เชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดเชียงราย ในภาพรวมเป็นไปในลักษณะส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง สร้างมูลค่าต่อการท่องเที่ยว การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ สินค้า การค้า และการบริการที่เอื้อต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งส่งเสริมขับเคลื่อนผู้ประกอบการ ในด้านการใช้นวัตกรรมต่อการเพิ่มมูลค่าสินค้า สร้างแบรนด์ที่น่าเชื่อถือ อาทิ เชียงรายแบรนด์ ดังภาพที่ 2 รวมทั้งการส่งเสริมการเพิ่มช่องทางการขายผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ในลักษณะการเข้าไป เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำด้วยการดึงจุดเด่นและศักยภาพของชุมชน (พาณิชย์จังหวัดเชียงราย, 2561: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 2 ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์จังหวัดเชียงราย (Chiang Rai Brand)

ที่มา: พาณิश्यจังหวัดเชียงราย, 2561: ออนไลน์

นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐยังได้สนับสนุนรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อยอดและสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม โดยเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยว เน้นการสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ ผ่านเรื่องเล่าสร้างเรื่องราว (Story) เพิ่มเติมในกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ ท่องเที่ยว และ Check in ไปกับน้องใบชา ดังภาพที่ 3 หรือการส่งเสริมกิจกรรมในลักษณะครั้งหนึ่งในชีวิต (Once in a life time) โดยเน้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มากที่สุด (ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักท่องเที่ยวเชียงราย, 2561: สัมภาษณ์)

ภาพที่ 3 การสร้างเรื่องราวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว

ที่มา: ข้อมูลภาคสนาม 8 มิถุนายน 2561

ส่วนความริเริ่มของกลุ่มผู้ประกอบการภาคเอกชนนั้น มีความต้องการยกระดับการท่องเที่ยวเชียงราย ให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและกระจายรายได้ไปถึงทุกภาคส่วน โดยเน้นแนวทางในเรื่องของการท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) ในแบบการท่องเที่ยวที่ห่วงใยในสุขภาพ สันคัมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมและขับเคลื่อน ทำกิจกรรมร่วมกับภาครัฐ และภาคสังคมเป็นพลังก่อเกิดงานสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย (ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงราย, 2561: สัมภาษณ์)

2. แนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สถานการณ์ในปัจจุบันของสังคม กำลังเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงผ่านอย่างรวดเร็วไปสู่สังคมที่มีความหลากหลายและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมข้ามพรมแดนมากขึ้น ภายใต้ปัจจัยของโลกาภิวัตน์ และเกิดปัญหาที่สำคัญที่สุด คือ ปรากฏการณ์วัฒนธรรมกำลังถูกทำให้กลายเป็นสินค้าและครอบงำความคิดของคน ผ่านลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งนัยยะของการครอบงำในแง่นี้ หมายถึง วัฒนธรรมดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการที่เราเห็นความสำคัญโดยตรง แต่เกิดจากการไม่มีทางเลือกอื่นที่จะมอง เพราะถูกทำให้มองเช่นนั้นเพียงอย่างเดียว สะท้อนออกมาในรูปแบบการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า เพื่อตอบสนองทุนนิยมที่เข้ามาผ่านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2555: 103-104)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น กระทรวงวัฒนธรรมจึงเห็นความสำคัญในการสร้างจิตสำนึก และการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชนในสังคม ผ่านการดำเนินการและการแก้ไขไปพร้อม ๆ กัน กับกระบวนการดำเนินงานพัฒนาประเทศ และด้วยเหตุผลดังกล่าว กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้กำหนดภารกิจงานเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมขึ้น เพื่อให้เป็นกระบวนการดำเนินงานในการแก้ไขและป้องกันความเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งการจัดสื่อที่เป็นภัยต่อสังคม ควบคู่ไปกับการขยายสื่อที่ดีเพื่อนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างเท่าทันสถานการณ์ โดยขับเคลื่อนผ่านการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ภายใต้ความร่วมมือ 3 ส่วน ที่สำคัญดังรายละเอียดภาพที่ 4 ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้ (กลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, 2555: 9-10)

1. “เจ้าของ” ทางวัฒนธรรม คือ ชุมชน หรือประชาชน ถือเป็นภาคส่วนสำคัญของผู้เป็นเจ้าของทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากร เพื่อการพัฒนาต่าง ๆ เป็นส่วนสำคัญที่เกิด “กระบวนการพัฒนาชุมชน” ซึ่งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ และจะเกิดขึ้นได้ด้วยการปลูกฝังวัฒนธรรมสิทธิให้เป็นวิถีปฏิบัติของทุกคน พร้อมทั้งอาศัยการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในการจัดการชุมชนตนเอง โดยกระบวนการดังกล่าว นอกจากจะเป็นการสร้างระบบการทำงานในลักษณะเชิงรุกต่อการขับเคลื่อนงานท้องถิ่นและประเทศให้ก้าวหน้าในระดับสากลแล้ว รูปแบบดังกล่าวยังเป็นการลดความเสี่ยง ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันจากความสามารถในการพึ่งพิงได้ด้วยตนเอง

2. “เจ้าภาพร่วม” ประกอบด้วยกลุ่มภาคีในการประสานการทำงานร่วมกัน ดังนี้

2.1 ภาครัฐ ผู้สนับสนุนเชิงนโยบาย การจัดสรรงบประมาณและการกำกับดูแล

2.2 ภาคเอกชน ภาคเอกชนผู้ผลักดัน ด้วยการสนับสนุนเทคโนโลยี ทุนการศึกษา และความรู้ทางธุรกิจ

2.3 ภาคการศึกษา ผู้ติดต่ออาวุธทางความรู้ ช่วยสนับสนุนงานวิจัยและแนะแนวทางการศึกษาที่เหมาะสม

2.4 องค์กรอิสระ การทำงานในลักษณะไม่มุ่งหวังผลกำไร จะเป็นกระบอกเสียง หรือตัวเร่งให้เกิดจิตสำนึกที่ดีงาม

3. “เจ้ามือ” คือ องค์กรบริหารจัดการจัดการชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นผู้ดำเนินการโดยอิสระในรูปแบบของเครือข่ายภาคประชาสังคม

ภาพที่ 4 การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

ที่มา: กลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, 2555: 9

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนตามหลักปฏิบัติข้างต้นนั้น ถือเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานด้านการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เพราะประชาชนทุกคนต่างอยู่ในฐานะของเจ้าของวัฒนธรรมในการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมโดยเจ้าของวัฒนธรรม ทำให้เกิดความยั่งยืนถาวร นอกจากนี้รูปแบบดังกล่าว ยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน จนเกิดความรักและห่วงแหนนำไปสู่การร่วมกันรักษา พร้อมทั้งสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามต่อไป

เมื่อนำหลักการการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมข้างต้น มาวิเคราะห์ถึงการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดเชียงราย พบว่า ภายในจังหวัดเชียงราย มีรูปแบบการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมผ่านศูนย์เฝ้าระวังวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยศูนย์เฝ้าระวังวัฒนธรรมจังหวัด อำเภอ ตำบล ชุมชน สถานศึกษา และศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ประกอบด้วย ตัวแทนทุกภาคส่วนในสังคม รวมทั้งตัวแทนกลุ่มเด็กและเยาวชนเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมเฝ้าระวัง ตรวจสอบ สอดส่อง พฤติกรรม สถานการณ์ ที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติและรายงานแจ้งเตือนให้ประชาชนรู้เท่าทัน เข้าใจ และห่างไกลจากภัยต่าง ๆ ภายในจังหวัด รวมถึงการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการทุกระดับ

สำหรับพื้นที่จังหวัดเชียงรายนั้น มีรูปแบบการขับเคลื่อนการเฝ้าระวัง 4 รูปแบบ ดังนี้ (วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, 2561: สัมภาษณ์; กลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, 2555: 20-21)

1. การอนุรักษ์ โดยเน้นการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรม จากเจ้าของวัฒนธรรม (คนในพื้นที่) ซึ่งรูปแบบนี้จะทำให้เกิดความยั่งยืนถาวร ไม่เบี่ยงเบนไปจากแบบแผนในการอนุรักษ์ เนื่องจากสถานการณ์ หรือเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาความเบี่ยงเบนทางด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น มีแนวโน้มว่าจะรุนแรงและมีความถี่สูงขึ้น ทั้งนี้ อาจใช้มาตรการทางกฎหมาย หรืออาจใช้มิติทางวัฒนธรรม เพื่อพิจารณาหาแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้เป็นรูปธรรมและต่อเนื่องอย่างยั่งยืนต่อไป

2. การฟื้นฟู มีการจัดทำฐานข้อมูล ทะเบียนเครือข่ายเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมและกำหนดระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้ (KM) เพื่อการพัฒนาเครือข่ายท้องถิ่น รวมทั้งมีการณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาความเปราะบางทางวัฒนธรรม โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชน

3. การสืบสาน ทางจังหวัดเชียงรายมีการสนับสนุนและพัฒนาเครือข่ายเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมทุกภาคส่วนในพื้นที่ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน สมาคม มูลนิธิ ประชาชน รวมทั้งเด็กและเยาวชน ในการมีส่วนร่วมในการรักษาวัฒนธรรมของชาติ ตามแนวคิดที่ว่าประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของวัฒนธรรมการรักษาหรือสืบทอดทางวัฒนธรรม

4. การสร้างสรรค์ ด้วยเรื่องบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไป เพราะฉะนั้นบางสิ่งบางอย่างต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ตามยุคตามสมัย แม้ว่าการส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างจะมีบทบาทในการพัฒนาประเทศในระยะยาว แต่พัฒนาดังกล่าวนำมาซึ่งการถดถอย โดยเฉพาะความเปราะบางทางวัฒนธรรมในการตอบสนองการพัฒนา ซึ่งจะไปทำลายรากเหง้าไม่ได้ต้องมีขอบเขต หากไม่มีการเฝ้าระวัง จะกลายเป็นแบบแผนที่ถูกยอมรับและถูกผลิตซ้ำ กลายเป็นเรื่องที่ถูกปฏิบัติตามกันและผู้คนต่างยอมรับในที่สุด ดังนั้น จึงมีการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาเครือข่ายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมทั้งระบบของสังคม เพื่อให้เกิดการรับรู้ เข้าใจ และเกิดการยอมรับต่อวัฒนธรรมที่ดีและถูกต้องร่วมกันในสังคม

ดังนั้น การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย จะอยู่ภายใต้ฐานการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบสาน และการสร้างสรรค์ โดยมาจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน (ภาคประชาชน ภาครัฐ และนักวิชาการท้องถิ่น) ภายในพื้นที่ โดยบูรณาการป้องกันและแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ หน่วยงานที่ควรเข้ามารับผิดชอบหลัก (take action) ควรเป็นวัฒนธรรมจังหวัดและต้องมีความเข้มแข็งในเชิงต่อรอง พร้อมทั้งกำกับดูแล ผ่านบทบาทประธานวัฒนธรรมจาก 18 อำเภอในพื้นที่จังหวัดเชียงราย พร้อมวางแนวทางกฎเกณฑ์ให้ชัดเจนสอดคล้องต่อบริบท จะทำให้การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงราย ประสบผลสำเร็จ (คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, 2561: สัมภาษณ์)

ในด้านการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ควรเน้นรูปแบบการมีส่วนร่วมจากเจ้าของวัฒนธรรมในพื้นที่ก่อนการส่งเสริมกิจกรรม หรือสนับสนุนโครงการใด ๆ ภายในชุมชน หรืออาจมีการสกัดปัญหาและความต้องการของชุมชนก่อนดำเนินกิจกรรม เนื่องจาก วัฒนธรรมจะดำเนินอยู่ได้และมีความยั่งยืน จะต้องมีพื้นฐานการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ (นักวิชาการด้านวัฒนธรรม, 2561: สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม การใช้หีบใช้วัฒนธรรมให้เป็นประโยชน์ ยังถือเป็นเรื่องที่สำคัญแต่ในบางครั้งต้องมีการเลือกสรร รวมทั้งรักษาประเพณีดั้งเดิมไว้บางส่วน ขณะที่อีกส่วนหนึ่งอาจจะผลิตเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความตื่นตาตื่นใจในลักษณะนำเสนอประเพณีให้เป็นเรื่องที่น่าสนใจมากขึ้น จะนำไปสู่การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวร่วมกับวัฒนธรรมได้ต่อไป (ผู้จัดการพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรม, 2561: สัมภาษณ์)

อภิปรายผล

1. การจัดการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาบทบาทของจังหวัดเชียงราย ต่อการจัดการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า กิจกรรมดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน และผู้ประกอบการ ต่อการจัดการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดเชียงรายในด้านการส่งเสริม ผลิตภัณฑ์ สร้างมูลค่าต่อการท่องเที่ยว การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สินค้าด้วยตรารับรองสินค้าของจังหวัด รวมทั้งส่งเสริมขับเคลื่อนผู้ประกอบการในด้านการใช้นวัตกรรมต่อการเพิ่มมูลค่าสินค้า ในลักษณะการเข้าไปเป็นที่ปรึกษา และให้คำแนะนำด้วยการดึงจุดเด่นและศักยภาพของชุมชน พร้อมทั้งร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการสร้างสิ่งแปลกใหม่ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสร้างเรื่องราวท่องเที่ยว

แนวทางดังกล่าว สัมพันธ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาระดับชุมชนของพริยะ ผลพิรุฬห์ (2556) ซึ่งได้อธิบายถึง ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาสังคมและชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์นั้น คือ กระบวนการขับเคลื่อนภายใต้กระบวนการและวิธีการมองทุนจากภายใน ที่ชุมชนท้องถิ่นเหล่านั้นมีอยู่แล้ว เพื่อนำมาต่อยอดสร้างสรรค์และสร้างมูลค่าเพิ่ม สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวสะท้อนอัตลักษณ์ ที่สำคัญของความเป็นตัวตนของชุมชนและท้องถิ่น นอกจากนี้ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชน ยังช่วยส่งเสริมความรู้สึกการเป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งช่วยสร้างทุนทางสังคมที่เข้มแข็งในด้านของสังคมช่วยกระจายรายได้พัฒนาชุมชนให้สามารถเลี้ยงตนเองได้ ลดสถานะแรงงานอพยพออกไปทำงานในเขตเมือง ทั้งนี้ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ยังเป็นกิจกรรมการผลิตที่เน้นการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กระบวนการเหล่านี้ก่อให้เกิดบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของ สมบัติ กุสุมาลี (2558) กล่าวถึง เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์มีส่วนก่อให้เกิดรายได้จากการสร้างงาน และการมีรายได้จากการส่งออก ก่อให้เกิดโอกาสการมีส่วนร่วมทางสังคม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและเหนียวแน่นทางสังคม (Social inclusion) และการพัฒนามนุษย์

หลักการข้างต้น นำไปสู่แนวทางความยั่งยืนของกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ปิยวรรณ คงประเสริฐ (2551) ซึ่งศึกษา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการ เพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยอธิบายถึง แนวทางการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมและยึดหลักการพัฒนาตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน และเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ รัชดา เครือทิวา (2550) ยังได้อธิบายการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องสร้างจิตสำนึก ให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องทำควบคู่กันไปกับการพัฒนาคนในชุมชน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาใด ๆ ที่จะเข้าไปในชุมชนนั้นควรมีพื้นฐานจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะจะทำให้เกิดการสร้างกระบวนการคิด

ของชุมชน เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาตนเองในการทำงานพัฒนาต่อไป ตามคำอธิบายของ ทิบัติ ทัทภรณ์ และประสพชัย พสุนนท์ (2561)

อย่างไรก็ดี การนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยว นั้น อาจส่งผลให้เกิดรูปแบบการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า เพื่อตอบสนองทุนนิยมที่เข้ามาผ่านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และลดทอนความหมายของวัฒนธรรมตามคำอธิบายของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2555) และการศึกษาวิจัยของสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌญพล มีแก้ว (2555) ได้ศึกษาเรื่องถนนชายโขง เมืองเชียงคาน: การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า การทำวัฒนธรรมเป็นสินค้าในพื้นที่จะประกอบด้วย ขั้นตอนการผลิตสินค้า ขั้นตอนการกระจายสินค้าและขั้นตอนการบริโภคสินค้า ซึ่งการทำวัฒนธรรมเป็นสินค้านี้ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อชุมชนเชียงคาน โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนสามารถแบ่งได้เป็นผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้ จากสถานการณ์ความรุนแรงข้างต้นในการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าผ่านการท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการจัดทำแนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2. แนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาแนวทางการเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า รูปแบบการเฝ้าระวังดังกล่าว จะอยู่ภายใต้ฐานการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบสาน และการสร้างสรรค์ โดยมาจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน (ภาคประชาชน ภาครัฐ และนักวิชาการท้องถิ่น) ภายในพื้นที่โดยบูรณาการป้องกันและแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นไปตามรูปแบบการขับเคลื่อนผ่าน การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมภายใต้ความร่วมมือ 3 ส่วน ประกอบด้วย 1. “เจ้าของ” ทางวัฒนธรรม 2. “เจ้าภาพร่วม” และ 3. “เจ้ามือ” ตามคำอธิบายของกลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย (2555)

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนตามหลักปฏิบัติข้างต้นนั้น ถือเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานด้านการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมภายใต้ฐานคิดทุกคน คือ เจ้าของวัฒนธรรมในการรักษา และสืบทอดวัฒนธรรมเป็นผลทำให้เกิดความยั่งยืนถาวร

นอกจากนี้ ข้อค้นพบในการศึกษาพบว่า ระเบียบและข้อบังคับการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นเชิงนโยบายและโครงสร้างการบริหารงาน จากส่วนกลางอาจไม่สอดคล้องในข้อบังคับต่อผู้ประกอบการในพื้นที่ ดังนั้น วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ควรมีการวางแนวทางกฎเกณฑ์ให้ชัดเจนเพื่อสอดคล้องต่อบริบทในพื้นที่ จะทำให้การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงราย ประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามการหยิบใช้วัฒนธรรมให้เป็นประโยชน์ ยังคงถือเป็นประเด็นที่สำคัญควบคู่กับการรักษาประเพณีดั้งเดิมไว้ในลักษณะผลิต เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความตื่นตาตื่นใจ ด้านการนำเสนอประเพณีให้เป็นเรื่องที่น่าสนใจ กระบวนการนี้ จะนำไปสู่การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวร่วมกับวัฒนธรรมได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยผลกระทบจากการเฝ้าระวังวัฒนธรรมต่อกลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่ด้านการเพิ่มมูลค่าทางด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากนโยบายการเฝ้าระวังดังกล่าวเป็นนโยบายจากส่วนกลาง เพื่อทราบข้อจำกัดและพัฒนานโยบายให้สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “การเฝ้าระวังการนำวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดเชียงราย” ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ประจำปีงบประมาณ 2561 สัญญาทุนเลขที่ A1608003

เอกสารอ้างอิง

- กนกรัตน์ เพ็ชรกอก. (2555). การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์การท่องเที่ยวชายแดน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กรุณา เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา. (2561, มิถุนายน 13). ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักท่องเที่ยวเชียงราย. สัมภาษณ์.
- กลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย. (2555). แนวทางการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม. เลย: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย
- กิตติ ทิศสกุล. (2561, มิถุนายน 13). ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์.
- ณรงค์ เจนใจ. (2561, มิถุนายน 16). คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์.
- ณัฐพล มีแก้ว. (2555). ถนนชายโขงเมืองเชียงคาน: การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทิพย์ดี ทักษิณ และประสพชัย พสุนนท์. (2561). “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์”. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม), 46-76.
- นครินทร์ น้ำใจดี. (2561, มิถุนายน 20). นักวิชาการด้านวัฒนธรรม, สาขาวิชาการจัดการภูมิปัญญาและทรัพยากรทางวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. สัมภาษณ์.
- ปิยวรรณ คงประเสริฐ. (2551). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบูรณาการเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต-วิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พรเทพ อินทะชัย. (2561, มิถุนายน 13). ประธานหอการค้าจังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์.
- พิเชษฐ สายพันธ์. (2557). “ชาติพันธุ์ภาวะ: จากเสรีนิยมใหม่” ในชาติพันธุ์กับเสรีนิยมใหม่. นฤพนธ์ ดวงวิเศษ: บรรณาธิการ: กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พิมล ปงกองแก้ว. (2561, มิถุนายน 8). พาณิชย์จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์.

พริยะ ผลพิรุพห์. (2556). เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาประเทศไทย. **วารสารเศรษฐศาสตร์**

ปริทรรศน์ สถาบันพัฒนาศาสตร์. ฉบับปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม), 31-33.

สมบัติ กุสุมาวสี. (2558). **เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (creative economy).** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรียา วงศ์ชัย. (2561, มิถุนายน 23). ผู้จัดการพิพิธภัณฑ์ด้านวัฒนธรรม, พิพิธภัณฑ์ลือลายคำ.
สัมภาษณ์.

อมร กิตติกวางทอง. (2561, มิถุนายน 8). วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). “**พหุวัฒนธรรมในบริบทการเปลี่ยนผ่าน**” ในจิตตนาการทาง
มานุษยวิทยาแล้วย้อนมองสังคมไทย. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.